

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

تحقیق و ترجمه کتاب «جنگ و جهاد در قرآن» تألیف استاد مصباح به زبان اردو

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته فقه و معارف اسلامی

گرایش: قرآن

نگارش: ذیشان حیدر عارفی

استاد راهنما: حجة الاسلام و المسلمین سید ولی الحسن رضوی

استاد مشاور: دکتر کریم نجفی برزگر

آذر ۱۳۸۵

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی
شماره ثبت: ۷۹۹
تاریخ ثبت:

□ مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه به عهده نویسنده می باشد.

□ هر گونه استفاده از این پایان نامه نا دکر منبع بلاشکال است و نشر آن

در داخل کشور منوط به اخذ مجوز از مرکز جهانی علوم اسلامی است.

الله أكبر
الحمد لله رب العالمين
صلى الله على سيدنا محمد
وآله الطيبين الطاهرين
الذين هم الصالحين
الذين هم الصالحين
الذين هم الصالحين
الذين هم الصالحين

تقدیر و تشکر

من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق

باتشکر و قدر دانی از مسئولین محترم مرکز جهانی علوم اسلامی حوزه علمیه قم که برای طلاب زمینه تدوین پایان نامه را فراهم کردند تا طلاب ثمره علمی را که در حوزه علمیه از استادان برجسته و فقهاء عالیقدر یاد گرفته اند در آخر تحصیل خودشان به صورت کتاب برای دانشمندان و محققان حتی برای مسلمین جهان اثری از خودشان باقی بگذارند و با سپاس از استاد راهنما محقق ارجمند حجة الاسلام سید ولی الحسن رضوی که کار راهنمایی را قبول کردند و در ترجمه این کتاب ما را از راهنمایی بسیار مفید خود بهره مند ساختند و در موارد مختلف از نکات ظریف و لطیف آگاه ساختند و همینطور باتشکر و قدر دانی از استاد مشاور حجة الاسلام آقای دکتر نجفی با توجه به مشغله فراوانی که دارند کار مشاوره را پذیرفتند و ما را از مشاوره مفید خودشان بهره مند نمودند در آخر باتشکر از استاد گرامتقدر جناب حاج آقای طاهری که در موارد گوناگون از کمک های خود بهره مند فرمودند تا در خواست اجر کامل از خداوند تعالی برای اساتید محترم امیدوارم در آینده زمینه بهتر و بیشتر جهت تحقیق برای محققان فراهم گردد انشاء الله

ذیشان حیدر عارفی

التَّسْبِيحُ

چهاروہ معصومین علیہم الصلوٰۃ والسلام خداوند عالم کی جانب سے تمام عالم انسانیت کے لئے نمونہ عمل ہیں اور انہیں کے افعال و کردار کا نام ہی درحقیقت شریعت ہے ان ہی کی ذات اقدس کے وجود سے ہم کو خدا کی معرفت حاصل ہوئی اور انہوں نے ہی ہم کو انسانیت اور معرفت خدا کا درس دیا آج جتنے بھی اسلامی علوم پائے جاتے ہیں سب انہیں کی دین ہے اس بنا پر تمام عالم انسانیت ان کا احسان مند ہے لہذا میں اپنی اس مختصر سی کاوش کو مصنف علام کی اجازت سے ان کی بارگاہ اقدس میں پیش کرنے کا شرف حاصل کر رہا ہوں امید ہے کہ قدر دان حضرات اس کتاب سے بہتر طور پر فائدہ اٹھا کر اپنے اور میرے لئے بھی ثواب اور نجات کا باعث بنیں گے

ذیشان حیدر عارفی

چکیده

کتاب حاضر درباره جنگ و جهاد در قرآن می باشد که برادران محمد مهدی نادری و محمد اسکندری از دروس استاد برجسته وتوانا و فیلسوف بزرگ محقق عالیقدر آیه الله مصباح یزدی دامت برکاته جمع آوری کرده وبه صورت کتاب ارائه نمودند این کتاب مطالب بسیار پر ارزش دارد وایشان مطالب را خوب حلاجی کردند در این باره کتاب های مختلفی نوشته شده اما آنها با این فرق دارد چون این کتاب چند تا خصوصیت دارد و آن این است که اولاً این کتاب بعد از انقلاب اسلامی نوشته شده چون آن زمان زمان جهاد با دشمن خونخوار و جنایت کار صدام و حامیان او امریکا و دیگر کشورهای غربی بود لذا عظمت جهاد و جنگ برای مردم ایران و شیعیان جهان روز بروز روشن تر می شد و ارزش جهاد را می توان خوب فهمید لذا این کتاب با توجه به زمان از کتاب های دیگر بهتر و شفاف تر است خصوصیت دیگر این است که این کتاب نه آن قدر حجم زیادی دارد که خواننده خسته شود و نه آن قدر اجمال دارد که خواننده از موضوع جهاد چیزی را یاد نگیرد خصوصیت سوم این است که مولف این کتاب یک محقق و فیلسوف است لذا مطالب را بطور دقیق هم از نگاه عقلانیات و هم از نظر آیات و روایات مطرح نموده مطالبی که در این کتاب ذکر شده بطور اجمال و چکیده بیان می کنیم این کتاب بر ۲ فصل مشتمل است که در فصل اول کلیات جنگ را ذکر نمودند و واژه های که از نظر قرآن در جنگ کاربرد دارند مانند قتال جهاد سفک دم وغیره در فصل دوم جنگ را از منظر تکوینی تحلیل کردند و در این فصل اثبات نمودند که جنگ یک پدیده اتفاقی نیست بلکه نظام مند است و خدا از اول خلقت آن را در نظر داشته در فصل سوم جنگ را از دیدگاه دین و شریعت بررسی نموده که جنگ دفاع از حق خدا و مظلومان است این پدیده جدیدی نیست بلکه در ایام قبل از اسلام هم بوده مانند جنگ بنی اسرائیل برای تصرف فلسطین جنگ طالوت و جالوت جنگ ایران روم در فصل چهارم از جنگ های که در قرآن

نام برده شده آنها را مورد بررسی قرار داده در فصل پنجم از شیوهای پرورش مجاهدان سخن می گوید که چگونه ممکن است مجاهدین این چنینی تربیت شوند که اصلاً از موت نه هراسند در فصل ششم امدادهای غیبی را که خداوند برای کمک مومنین در مقابل دشمن فرستاده ذکر می شود و برای دریافت کمک الهی چه شرائطی و مقدماتی لازم است را مطرح می کنند و تقریباً ۱۲ شرائط و مقدمات ذکر می کنند تا وقتی مومنین این همه یا بعضی از اینها را رعایت نکنند نمی توانند کمک الهی را دریافت نمایند در این ۲ فصل مطالب مفید و خوب و مورد نیاز انسان را بیان فرمودند در خاتمه از خدا می خواهیم به ما توفیق بدهد مطالبی را که بزرگان دین فرموده اند بفهمیم و عمل نمائیم

فہرست مطالب

فصل اول (کلیات)

صفحہ نمبر	عنوان
۱	مقدمہ تحقیقی بربان فارسی
۳۲	پیشگفتار
	فصل اول (کلیات)
۳۴	جنگ اور مختلف نظریات
۳۵	چند بنیادی الفاظ کی تحقیق
۳۵	حرب و محاربه
۳۷	قتال
۳۷	جہاد
۳۹	خونریزی (سنگ دم)
۴۰	جنگ کی ہم معنی معیاری اور غیر معیاری اصطلاحات
	دوسری فصل (جنگ نظام تخلیق میں)
۴۳	جنگ نظام تخلیق میں
۴۴	جنگ کیوں پیش آتی ہے ایک فلسفیانہ وضاحت
۴۶	جنگ اور خدا کا تخلیقی فیصلہ
۴۹	جنگ کو کنٹرول کرنے کے ذرائع
۵۱	آیا جنگ اتفاقی چیز ہے یا قانون اور نظام کی پابند ہے
۵۱	۱ ذارون کے سماجی نظریے کا جواب
۵۲	۲ مارکس کا نظریہ
۵۳	۳ اسلام کا نظریہ

۵۴	جنگ کے بارے میں قرآن کی چند اصولی تعلیمات
۵۴	۱ جنگ میں انسان آزاد و مختار ہے
۵۵	۲ طاقت اور قدرت کی تقسیم میں تناسب
۵۶	۳ باطل کو کبھی قدرت مطلقہ حاصل نہیں ہو سکتی
۵۷	۴ جنگ اور تباہ کنندہ عذاب
۶۱	۵ جنگ کے خطرات کا اثر
۶۳	۶ مجاہدین کے جنگی فوائد
۶۷	۷ جنگ ترقی اور آزمائش کا وسیلہ
۷۲	۸ حق کی آخری کامیابی

تیسری فصل (شریعت میں جنگ کی حیثیت)

۷۶	چند اہم نکات
۸۱	جنگ اور انسانی جان کا احترام
۸۳	اسلام سے قبل دوسرے ادیان میں جنگ کا وجود
۸۴	فلسطین پر قبضہ کے لئے بنی اسرائیل کی جنگ
۸۶	طالوت اور جالوت کی جنگ
۸۸	حضرت سلیمان اور جہاد
۹۲	ایران اور روم کی جنگ
۹۳	اسلام میں جہاد کا مقام
۹۵	جہاد کا حکم
۹۶	قصاص اور دفاع کا فرق
۹۷	جنگ میں قصاص کا دائرہ

چوتھی فصل (قرآن میں جنگ کے اقسام)

۱۰۰	قرآن اور صدر اسلام کی جنگیں
۱۰۱	قرآن میں اہمیت کے اعتبار سے جنگوں کی تقسیم

۱۰۲	”فی سبیل اللہ“ کا مفہوم
۱۰۴	قرآن میں ”اللہ“ کا مفہوم
۱۰۴	قرآن میں جہاد کی ۸ قسمیں
۱۰۴	۱. مشرکین کے ساتھ جنگ
۱۰۵	۲. کفار کے ساتھ جنگ
۱۰۵	۳. اہل کتاب کے ساتھ جنگ
۱۰۷	۴. منافقین سے جنگ
۱۰۹	۵. باغیوں سے جنگ
۱۱۱	۶. آزادی کے لئے جہاد
۱۱۱	۸ و ۷. دفاعی جنگ و مقابلہ
۱۱۲	آیات جہاد کی ترتیب
۱۱۴	اسلام اور جہاد ابتدائی
۱۱۹	جہاد ابتدائی دفاع کا مصداق
پانچویں فصل (مجاہدوں کی تربیت کے طریقے)	
۱۲۵	بشارت اور عذاب سے ڈرانے کی روش
۱۲۵	بشارت کے چند نمونے
۱۲۶	اخروی نعمتوں کی بشارت
۱۳۰	دنوی نعمتوں کی خوش خبری
۱۳۱	مجاہدوں کی تعریف، اور جنگ کے لئے تشویق کی بہترین روش
۱۳۲	عذاب سے خبردار کرنے کے چند نمونے
۱۳۵	جہاد سے فرار پر تنبیہ
۱۳۷	مجاہدوں کی تربیت اور ان کے اندر جذبہ جہاد قوی کرنے کی روش
۱۳۷	۱. اثبات حق، اور جذبہ انتقام
۱۳۹	۲. انسانی محبت و ہمدردی کے جذبے ابھارنا

۱۴۰	۳ جہاد کے مقدس اہداف کی وضاحت
۱۴۱	۴ مجاہدین الہی فیصلوں کی تکمیل کا ذریعہ
۱۴۲	۵ جہاد کی رکاوٹیں اور ان کو برطرف کرنے کا طریقہ
۱۴۲	۱. اقتصادی نقصان کا حل
۱۴۳	۲. قضاء و قدر کی تعلیم
۱۴۶	۳. مشکلات کی عمومیت اور ان کے اچھے نتائج پر توجہ
۱۴۷	۴. موت اور شہادت کے مفہوم کی تعلیم
	چھٹی فصل (خدا کی نجیبی مدد اور حق کی کامیابی)
۱۵۶	خدا کی نجیبی مدد اور اہل حق کی کامیابی
۱۵۶	خدا کی مدد اور اہل حق کی کامیابی
۱۵۷	نا قابل دید امداد کی راہیں
۱۵۷	۱. کفار کے دلوں میں وحشت ڈالنا
۱۵۹	۲. مومنین کا سکون و اطمینان
۱۶۰	۳. دونوں فریقوں کا جائزہ لیتے وقت مومنین کے حق میں نگاہوں پر خدا کا تصرف
۱۶۱	امداد کے ظاہری طریقے
۱۶۱	۱. نجیبی امداد کے قابل دید عوامل
۱۶۳	۲. نجیبی امداد کے ناقابل دید عوامل
۱۶۶	ایک تفسیری نکتہ
۱۶۷	ایک سوال کا جواب
۱۷۰	خدا کی نجیبی امداد کے شرائط اور ابتدائی ضروریات
۱۸۰	خلاصہ
۱۸۵	فہرست منابع

تحقیق درباره جنگ و جهاد در قرآن

جنگ و جهاد

تعریف لغوی:

تعریف اصطلاحی:

جهاد

جهاد در لغت:

جهاد در عرف اسلام و مسلمین

انقسام جنگ

انقسام جهاد

آیا با همه غیر مسلمین جنگید؟ و همه زانایا بود ساخت؟

چگونه بجنگیم و در جنگ چه شرایطی را مراعات کنیم.

فرانسه در الجزائر

با چه روش با دشمنان دین بجنگیم؟

با چه کسی بجنگیم

اسباب پیروزی

اسباب شکست

مشخصات مجاهدان

مشخصات کفر

سرنوشت مجاهدین و شهداء:

سرنوشت کفار

عظمت مجاهدین

جنگهای پیامبر (ص)

ترتیب آیات جهاد

فهرست منابع

جنگ و جهاد

تعریف لغوی: به معنای نبرد، پیکار، رزم، کارزار، زد و خورد، کشتار میان چند تن یا میان سپاهیان دو کشور می باشد.

تعریف اصطلاحی: درباره جنگ مانند سایر مفاهیم تعریف های مختلف ارائه شده است. بعنوان مثال «هدلی بال» جنگ را اینگونه تعریف می کند.

«جنگ خشونت سازمان یافته است دو یا چند کشور علیه یکدیگر انجام می دهند»
 کلاوزتیس می گوید: «جنگ به کارگیری خشونت در حد اعلائی برای خدمت به دولت یا کشور».

کوئینی عقیده دارد، جنگ هنر سازمان دادن و به کار گرفتن نیروهای مسلح برای هدف و مقصود خود^(۱).

تعرفی که کوئینی کرده از تعرف «هدلی بالی» و «کلاوزتیس» جامعتر است. چون تعریف «هدلی بال» جنگ هائی داخلی را در بر نمی گیرد و همین طور تعریف کلاوزتیس، جنگ های که برای خدمت کشور نباشد را شامل نمی شود. اما تعریف کوئینی همه اقسام جنگ را در بر می گیرد.

جهاد

جهاد در لغت از ریشه «جهد یا بجهد» به معنای کوشش و تلاش و توان و طاقت است و جهاد و مجاهدیه به کار گرفتن نیرو برای دفع نمودن دشمن است.

جهاد در عرف اسلام و مسلمین «به کار گرفتن نیروی برای دفاع از ارزشهای انسانی و دینی، یعنی جنگهای که علیه کفر و شرک، برای دفع ظلم و استبداد و بت پرستی و نجات مظلومان و جلوگیری متجاوزان، یا برای رفع موانع ارزشهای که خدا برای انسان قرار داده

۱- احمد نجوان، جنگ، چاپخانه فروردین، برادر، تهران، ۱۳۱۷، ص ۳۵-۱۹.

است جهاد خوانده می‌شود، بنابراین جهاد احصّ از جنگ است چون اطلاق جهاد بر هر جنگ نمی‌شود.

اقسام جنگ

جنگ بر اساس معیارهای گوناگون به چند قسم تقسیم شده است:

۱. از نظر هدف: عادلانه و غیر عادلانه
 ۲. از نظر مقیاسهای جغرافیایی: محلی، منطقه‌ای، فرا منطقه‌ای و جهانی
 ۳. از دید انضباط و تاکتیک: کلاسیک و جریک
 ۴. بر اساس سطح جغرافیایی: دریایی، هوایی، زمینی
- بر اساس فلسفه و جنگ‌های داخلی و خارجی
- بر مبنای نوع ابزار: جنگ هسته‌ای و غیر هسته‌ای
- بر اساس طرفین متقابل: هم مذهب یا غیر هم مذهب
- ما در این تحقیق خود جنگ و جهاد را بر اساس هدف دنبال می‌کنیم و توضیح می‌دهیم که دین اسلام درباره جنگ چه نظریاتی دارد. آیا جنگ را قبول دارد یا نه؟ آیا از نظر اسلام جنگ مورد نکوهش است یا نه؟
- در دین اسلام جهاد یکی از ضروریات دین می‌باشد حتی یکی از ارکان آن به حساب می‌آید.
- حضرت علی (ع) فرموده‌اند: جهاد دری از درهای بهشت است که خدا برای اولیاء خاص خود قرار داده است. پس معلوم شد که اسلام، جنگ و جهاد را قبول دارد اما کدام جنگ را قبول دارد و کدام جنگ دری از درهای بهشت است.
- بر طبق آنچه که در تعریف اصطلاحی جهاد ذکر کردیم، جنگی مورد قبول اسلام است که برای دفاع از ارزشهای انسانی و دینی که خدا برای هر انسان قرار داده است، یعنی دفاع از فطرت انسانی و جنگ علیه کفر و شرک، بت پرستی، نجات مظلومان باشد لذا پیامبر

عزیز ما فرموده است «من سمع رجلاً ینادی یا للمسلمین فلم یجبه فلیس بمسلم»^(۱) کسی که صدای مردی را بشنود که صدا می‌زند، ای مسلمانان به فریاد من می‌برسید، و جواب او را ندهد مسلمان نیست. یا فرمود: «من سمع مناداً ینادی یا للمسلمین فلم یجبه فلیس بمسلم»^(۲)

کسی که صدای مردی را بشنود که فریاد می‌زند ای مسلمین به فریاد من برسید و کسی جواب او ندهد. مسلمان نیست اینجا پیامبر(ص) لفظ رجل را به کار برده، نگفته اگر مسلمانی فریاد بزند. بلکه فرموده هر مظلومی باشد از هر گروهی باشد. یا حضرت علی فرمودند: «و کونا للظالم خصماً و للمظلوم عوناً»^(۳)، یا ظالم دشمن باشید و با مظلومان یاور مددکار باشید.

لذا، مقاومت علیه ظلم و استبداد، نژاد‌گری، جهاد خوانده می‌شود، هر ظلمی باشد چه ظلم فردی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، مقاومت علیه آن جهاد گفته می‌شود. و اسلام این چنین جنگی را اجازه می‌دهد. و هیچوقت به بیرون خود اجازه نمی‌دهد که در مقابل ظلم و استبداد سکوت کنند و تسلیم ظالمان شوند. بلکه اگر کسی تسلیم ظالمان شود با اینکه قدرت داشته و از خود یا دیگران دفاع نکرده مسلمان نیست.

خدا از روز اول خنثت انسان می‌دانست که اختلاف فکری انسانها منجر به درگیریهای اجتماعی و نظامی خواهد شد، چون وقتی که خدا بخاطر سجده نکردن شیطان در مقابل آدم او را از بارگاه ملکوتی خود بیرون راند. شیطان از خدا اجازه خواست که فرزندان آدم را فریب دهد و وسوسه کند خدا هم اجازه داد. و هم او را قدرت داد تا انسانها را وسوسه کند؛ لذا در این صورت ضعیفی است که بین انسانها عده‌ای از آنها فریب شیطان بخورند و تسلیم وسوسه‌های شیطانی گردند همانظوری که انسانهای ابتدائی حلتقت در اولین روزهای زندگی بشری در روی زمین فریب شیطان را خوردند و این موجب گشته شدن

۱- جواهر الکلام، ج ۲۱، ص ۶۵ و سائق الشیعه، ج ۱۵، ص ۱۴۱

۲- محقق‌ترافی، مستد الشیعه، ج ۱۵، ص ۲۴

۳- نهج البلاغه، ترجمه محمد دستی، انتشارات گنجینه، قم ص ۳۹۸

هابیل به دست قابیل گردید، همانگونه ملائکه در اولین روز خلقت آدم به این خون ریزی و فساد پیش بینی کرده بودند و در سؤال مؤدبانانه اعتراض کرده بودند آیا موجودی را خلیفه خود قرار می‌دهی که در روی زمین فساد برپا کند و خون می‌ریزد. خدا فرموده بود آنچه من می‌دانم شما از آن بی‌خبر هستید خدا انسان را بر مصلحتی خلق نمود که منفعتی در مقابل فساد بیشتر بوده و عده‌ای از آنها به مقامی می‌رسند که فرشتگان غبطه می‌خورند. وقتی که خدا انسانی را خلق نمود راه‌های خوب و بد را به او نشان داد «فَالْتَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا»^(۱) سپس فجور و تقوا (شر و خیرش) به او الهام کرده است. و هم از طریق تکوینی و هم از طریق ارسال رسل به او فهماند که اگر قدرت خود را در راه شیطانی خرج کند به بدبختی و شقاوت می‌رسد، حالا یک سؤال پیش می‌آید که خدا چرا شیطان را اجازه داد و آن را قدرت داد تا انسان را وسوسه کند و مانع از رستگاری آن شود ما در جواب می‌گوییم که این کار را خدا برای این کرد تا افراد خوب و صالح از افراد بد شناخته شوند.

«لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ»^(۲) تا آنکه خدا بلید را از پاکیزه جدا سازد. از آن طرف انسان را هم قدرت داد تا مانع وسوسه‌های شیطانی شود و شیطان را به زمین بزند در همین صورت انسان به کمال می‌رسد. لذا خدا اولین جهادی که بر انسان واجب نمود همین جهاد با صفات شیطانی است که انسان باید همواره بکوشد تا فریب شیطان را نخورد و از خواسته‌های شیطانی دوری کند بی‌غمیر (ص) این جهاد را به جهاد اکبر، تعبیر نمودند. بنا میان انسانها بعضی به حکم خدا عمل نموده و بعضی دیگر به حکم خدا عمل نکردند. و تسلیم خواسته‌های شیطانی می‌شوند. بنابراین همواره میان انسانها دو گروه بودند. و هستند و خواهند بود. یکی گروه الهی دیگری گروه شیطانی، و همواره بین آن اختلاف بوده و خواهد بود چون هدف گروه شیطانی، ظلم و تجاوز، به دست آوردن قدرت، احراز بست و مقام و هدف گروه الهی، جلوگیری از تجاوز آنها و برگرداندن به سوی توحید و فطرت آنها و دفاع از ارزشهای انسانی و دینی و خدا مؤمنین و افراد خوب را مایه‌ساخته

است که همیشه در مقابل دشمنان خدا، جهاد، و مقاومت کنند و هیچوقت سکوت نکنند. همانگونه که ما در تاریخ می بینیم که افراد خوب هیچوقت سکوت نکردند. و همیشه در مقابل آنها مقاومت نمودند، این مقاومت در زبان اسلام نسبت به مقاومت انسان در مقابل جهاد با نفس، جهاد اصغر خوانده می شود. البته هر دو برای انسان لازم اند. چون رابطه بین این دو جهاد، رابطه مثل ایمان و عمل صالح است، چون وقتی انسان خود را از اوصاف شیطانی نگاه می دارد، در نتیجه مؤمن می شود، و وقتی افراد ظالم نابود می شوند، یا تسلیم می شوند در جامعه عدالت برپا می شود.

در این تحقیق همین جهاد اصغر مورد بررسی ما می باشد که در قرآن مجید قریب ۲۵۰ آیات درباره آن آمده است و با توجه به آنکه علما غالباً آیات الاحکام را حدود پانصد مورد می شمارند که نصف آیات الاحکام می باشد از این معلوم می شود که جهاد در اسلام چقدر اهمیت دارد، و چقدر مهم است.

حضرت علی (ع) در آخرین لحظات زندگی خود دست وصیت می کند: «اوصیکما و جمیع ولدی و اهلی و من بلغه کتابی»^(۱) من به شما (یعنی امام حسن (ع) و امام حسین (ع)) و به تمام بچه هایم و عیالیم و به کسی که این دست نوشته من به او برسد توصیه می کنم. به رعایت تقوی، و نظم در زندگی، و ایجاد پیوند اخوت و اصلاح میان برادران دینی و بمانی درباره ایتم، و همسایگان درباره قرآن و کعبه و جهاد سفارش می کنم. سپس درباره همین جهاد می فرماید: «الله الله فی الجهاد باموالکم و انفسکم و الستکم فی سبیل الله»^(۲) خدا را! خدا را! خدا را درباره جهاد با اموال و جانها و رسان های خویش در راه خدا!

اقسام جهاد

فقیهها ما دو قسم جهاد را بیان کرده اند. ۱. جهاد ابتدائی ۲. جهاد دفاعی، از قرآن کریم هر دو قسم را می توان فهمید، بر جهاد ابتدائی، داستان حضرت سلیمان دلالت می کند که

۱- نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، ص ۳۹۸. ۲- همان

شهر سبا که در آن بلقیس حکومت می‌کرد و همه افراد آنجا خورشید پرست بودند. حتی حضرت سلیمان (ع) از آن شهر خبر هم نداشت بلکه به وسیله هُدُهد از آن آگاه شد. با آنکه حکومت بلقیس برای حکومت و دولت سلیمان خطری نداشت؛ اما باز هم حضرت سلیمان آن‌ها را دعوت به تسلیم حق کرد و در غیر این صورت آن‌ها را تهدید کرد که اگر تسلیم نشوند لشکری خواهم فرستاد که شما در مقابل آن تاب نخواهید آورد. و شما را دلیله از آنجا اخراج می‌کند.

«فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَّا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا أَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ»^(۱)

ترجمه: من لشکری بی شمار که هیچ با آنان مقاومت نتوانند کرد بر آنها می‌فرستم و آنها را با ذلت و خواری از آن ملک بیرون می‌کنم.

اما جنگ دفاعی در جواز آن شکی نیست. چون همه عقلای عالم، و فطرت انسان، این را جایز می‌شمارد. حتی خود خدا در ذات حیوانات عزیزه دفاع را قرار داد حتی اگر حیوانی نسبت به خود از کشتی احساس خطر کند حمله ور می‌شود مثلاً شما به جوجه مرغی دست بزنید. یا کندو زنبور عسل دست بزنید همینکه مرغ نسبت به بچه یا زنبورها نسبت به خودشان یا کند و از طرف شما احساس خطر کنند به شما حمله ور می‌شوند. هم‌طور خدا، در ذات انسان قوت دفاع را قرار داده و آن را تشویق کرده که از خود دفاع کند. و تسلیم زورگویی‌های دشمن نشود. اگر او دفاع کند از طرف خدا، پاداش دارد. و اگر دفاع نکند هم در دنیا و هم در آخرت به نکت و بدبختی مبتلا می‌شود. لذا قرآن می‌فرماید:

«وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ»^(۲)

ترجمه: راه خدا با آنانکه بجنگ و دشمنی شما بر خیزند جهاد کنید ولی ستمکار نباشید که خدا ستمگر را دوست ندارد.

یا می‌فرماید: «أُدِّنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بَانَهُمْ ظُلْمُوا»^(۳)

ترجمه: رخصت (جنگ) به مؤمنان (که دیگران) با آنها کار زار می‌کنند داده شد. زیرا

۱- سوره نمل، آیه ۲۷

۲- سوره نمل، آیه ۲۷

۳- سوره حج، آیه ۳۹

آنها از دشمن ستم کشیدند.

وقتی، جان یک انسان یا عزت و آبروی و ناموس او یا دین و کشور او در خطر افتد، حق دارد که در مقابل متجاوز قیام کند و لو اینکه به کشته شدن او یا دشمن تمام شود. اما جهاد ابتدائی در این صورت است که مسلمین کفار و مشرکین را دعوت به اسلام و عدالت کنند و یا برای جلوگیری از نقض پیمان اهل ذمه یا طغیان و بغا (شورشیان مسلح) بر امام مسلمین، نیروی نظامی به مناطق آن گسیل دارند.

هدف از جهاد ابتدائی، دفاع از حقوق فطری ملت‌های است که توسط قدرتهای کفر، شرک از خدا پرستی و توحید و عدالت محروم شده‌اند.

آیا با همه غیر مسلمین جنگید؟ و همه را نابود ساخت؟

اگر چه در قرآن کریم بعضی آیات به طور مطلق آمده است مانند: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ»^(۱)

ترجمه: ای پیغمبر با کافران و منافقان جهاد و مبارزه کن بر آنها بسیار سخت گیر. مسکن آن‌ها دوزخ است که بسیار بد منزلگاهی خواهد بود. و امثال آن.

یعنی با کفار بجنگید چه آنها با ما بجنگد یا نه بجنگد اما آیات دیگر به طور متحد آمده است:

مثلاً می‌فرماید: «و قَاتِلُوا الَّذِينَ يِقَاتِلُونَكُمْ» ما در این صورت آیات مطلق را (طبق قاعده اصول) حمل بر آیت می‌کنیم که در آنها قید ذکر شده. و می‌گوییم که مقصود خداوند این است که اگر آنها با شما بجنگند شما هم با آنها بجنگد. لذا با همه غیر مسلمین نمی‌شود جنگید فقط با کسانی که به حقوق مسلمین تجاوز می‌کنند و مانع آزادی آنها می‌شوند. یا با آنها می‌جنگد یا باعث گمراه شدن افرادی باشند و نمی‌گذارند مردم حرف حق را گوش بدهند. اگر چه قائل به جهاد ابتدائی هستیم اما آن هم در واقع دفاع از حقوق

ملتیا و ارزشهای انسان آنها است که خدا برای آنها قرار داده است.

همینطور ما در جنگ اجازه نداریم که همه افراد را نابود کنیم مسلمین حق دارند که فقط افراد جنگجو را بکشند و زنان و کودکان و دیوانگان و پیر مردها را نباید بکشند. رباح بن ربیع^(۱) می گوید در جنگی نگاه پیامبر (ص) بر جنازه زنی افتاد حضرت بسیار متأثر شدند و فرمودند چرا این را کشتید، و آنجا بود که حضرت دستور فرمودند که زنان و کودکان و پیر مردها کشته نشوند. در جای دیگر می فرماید «اقتلوا المشركين و استحيوا شیوخهم و صبیانهم» لذا فقهاء ما دستور داده اند که در جهاد با کفار و مشرکین نباید بر زنان و کودکان ستمی وارد شود.

مگر اینکه چاره‌ای جز آن نباشد، مثلاً دشمن زنان و کودکان و پیر مردها و دیوانگان را جلو خود قرار داده و از پشت آنها بر مسلمین حمله کنند، در این صورت اسلام اجازه کشتن زنان و کودکان و پیر مردها و دیوانگان را داده است که آنها از میان برداشته شوند تا به دشمن اصلی برسند.

چگونه بجنگیم و در جنگ چه شرایطی را مراعات کنیم.

آن چه از آیات قرآن بر می آید ما برای خوانندگان محترم بیان می کنم خداوند عالم بعد از آنکه آنان را اجازه جنگ می دهد، آنان را تشویق می کند.

گاهی فضیلت آنان را بیان می کند، و می گوید مجاهدین بر خانه نشین فضیلت دارند.
 «لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا»^(۲)

ترجمه: هرگز مؤمنانی که بی هیچ عذری (مانند نابینائی مرض فقر و غیره) از کار جهاد باز نشینند با آنانکه بمال و جان کوشش کنند (در مراتب ایمان) یکسان نخواهد بود خدا